

La generació del còmic: entrevista a EFA

 quaderndelesidees.press/la-generacio-del-comic-entrevista-a-efa/

March 1, 2017

Entrevistem Ricard Efa, il·lustrador sabadellenc i autor de còmics, alguns d'ells premiats a França. Amb el col·lectiu Bafarada, és un dels responsables de l'excel·lent exposició «Ninotaires de ca' nostra», que s'ha pogut veure a l'Acadèmia de Belles Arts durant el més de setembre. Ens parla d'aquesta exposició, de l'ofici de dibuixant ahir i avui, i de la situació actual de la creació i del mercat. Sobretot, però, ens regala una masterclass sobre la història del còmic.

Quadern – Per començar, explica'ns una mica d'on sorgeix el vostre col·lectiu i l'exposició que heu realitzat a l'Acadèmia de Belles Arts.

EFA – Volíem muntar alguna cosa similar a allò que estan fent al País Basc amb Dibujatorato, concretament a Bilbao; o els Ilustrapados, a Vitòria; i també trobàvem interessants algunes experiències a França. A França hi ha moltes associacions; des de la típica associació de lectors que organitzen festivals i animacions fins a associacions d'autors de còmic. Basant-nos en tot això, i amb el fet que estem a una ciutat de 200.000 habitants, una ciutat on aixequen una pedra i et surten dibuixants i il·lustradores, on tens una escola d'art com l'Escola Illa, una escola de disseny potent com l'ESDi, una tradició d'il·lustradors destacats. Una ciutat, per tant, amb un bon caldo de cultiu que no podem desaproveitar! La nostra pregunta era: què podem organitzar, més enllà de sortir dels nostres estudis i compartir els nostres treballs i projectes? En primer lloc, alguna cosa que permetés dignificar l'ofici: avui en dia tens dibuix a tot arreu i de seguida, per il·lustrar un catàleg, un anunci, literatura infantil o comunicació de tot tipus, s'utilitza el dibuix; és a dir, que el resultat d'aquest ofici el tenim molt present, però la feina que això representa, la gent no se l'imagina. És un ofici bastant maltractat i menystingut. Segurament perquè hom s'imagina que dibuixar és quelcom que fas de forma natural, i sembla que a la nostra societat quelcom que sembla fàcil no es pot considerar un treball.

Quadern – Actualment hi ha, per dir-ho així, un «desbordament» del còmic fora del còmic. Es pot observar per tot arreu, com ja has comentat: anuncis, *webinars*, tutorials, etc. La il·lustració i la narrativa del còmic són avui dia elements majors del periodisme, de les presentacions d'empreses, de la comunicació per part de l'Administració i dels partits polítics. En canvi, dius que l'ofici està poc reconegut. Especialment en el nostre país, on el mercat és menys potent que en altres països, com per exemple França i Bèlgica. A què ho atribueixes?

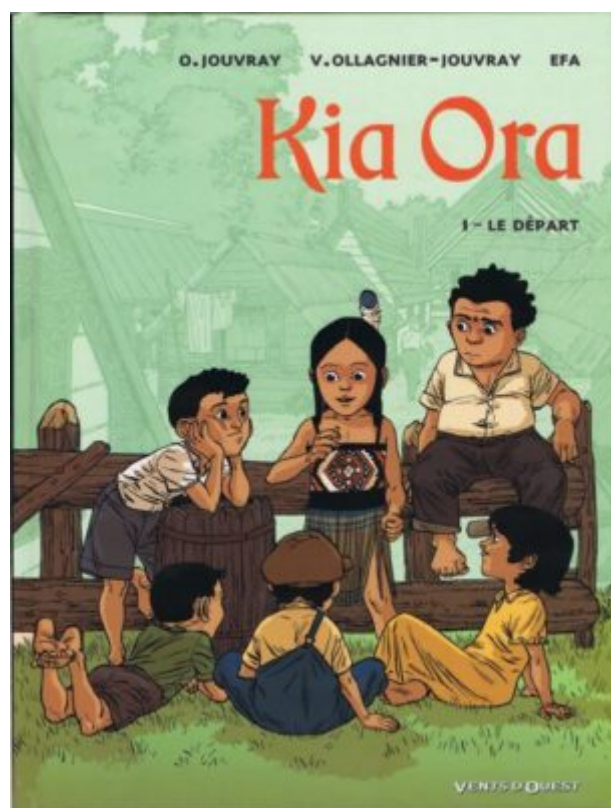
EFA – Hi ha un factor cultural. França ha fet del còmic un dels signes de la seva identitat, i el que és curiós és que és belga! El que es coneix avui com el còmic francobelga és l'*École de Marcinelle*, que de fet és belga. Però els francesos se l'han apropiat absolutament i l'han feta seva: han construït el relat segons el qual ells tenen la cultura del còmic.

Quadern – D'on neix aquesta cultura? Prové de la caricatura política?

EFA – El còmic, tal com l'entendem, apareix a la premsa americana a finals del XIX i principis del XX: les grans masses d'immigració europea no parlen anglès o el parlen però no el llegeixen. Els magnats de la premsa no tarden a veure-hi un mercat potencial. Un dibuix l'entén tothom. El dibuix, sobretot a través de la narració visual, té una capacitat de síntesi que no té el llenguatge oral o escrit. Per això es conviden cada vegada més dibuixants i il·lustradors a reunions d'empreses, per fer organigrames, mapes mentals, *storytelling*, etc. Els il·lustradors són capaços d'ordenar les idees i dibuixar-les de forma simultània. En els seus orígens, però, que és a la premsa escrita, hi falta la gramàtica del còmic. És a dir, treballaven un il·lustrador, seguint una tradició clàssica, i un escriptor. I feien un dibuix amb un text, però es trepitjaven l'un a l'altre. La gramàtica del còmic es va construir a poc a poc, a mesura que es genera un mercat i una indústria, sobretot a partir dels anys 50, considerada l'edat d'or del còmic. És aleshores que els autors, els editors i tota la gent que forma part de la indústria es comencen a qüestionar els fonaments del llenguatge que estan utilitzant, i descobreixen que hi ha una sèrie de mecanismes que funcionen com a gramàtica del còmic que no existeixen en cap altra expressió, ni oral ni escrita ni dibuixada. En aquest moment el còmic comença a deixar de ser tractat com un gènere literari menor. El còmic és còmic i no literatura il·lustrada.

Imatge: Ricard Efa.

Imatge: *Kia Ora*, dibuix d'EFA, edicions Vents d'Ouest.

Quadern – Per què la generació dels anys 70 trenca amb aquest llenguatge i comença a fer dibuixos més barrocs que ocupen tota una pàgina i altres innovacions formals? Quina evolució ha tingut això? Encara es manté aquest esperit, o hem tornat als cànons del gènere?

EFA – Durant els anys 70 apareix el còmic *underground*, que trenca amb la manera de fer tradicional de la indústria. Sens dubte, això té a veure amb la contracultura en general. Fins llavors els còmics eren de superherois o de detectius, explicaven històries d'una manera molt esquemàtica, molt «de recepta». El típic personatge que es trobava davant d'un cas i el resolva, o el personatge que trepitjava una pell de plàtan i queia. Eren els dos pols del còmic. És aquí on entra la contracultura i «trenca», com tu dius, les formes, però també les temàtiques. I alguns autors comencen a explicar, per exemple, les seves experiències fumant-se un *canuto*, o menjant-se un àcid. D'altres narren simplement la seva vida, tan senzill com això. Evidentment, al principi és fanzín, és contracultura, però, com succeeix sempre en la cultura de veritat, el que comença a baix de tot, coent-se al carrer, acaba a dalt. Hi arriba amb *Maus*, d'Art Spiegelman, on l'autor explica la història del seu pare jueu a la Polònia ocupada pels nazis. Però al mateix temps que explica això també explica la seva relació amb el seu pare. Una part important del llibre parla d'ell mateix i de les diferències entre les dues generacions. Però també d'una nova manera de veure el món, la cultura, la vida. És gràcies a *Maus* que obté un Pulitzer, i hom comença a mirar-se el còmic de la contracultura com una cosa seriosa. Amb això arribem pràcticament als anys 90, al 2000, on el còmic autobiogràfic explota, sobretot a Europa, amb autors que avui dia són els referents: Sfar, Trondheim, Menu. Tota aquesta gent que surt de L'Association, surten precisament d'una associació de dibuixants amb ganes de «ruptura» i de fer coses més enllà de la indústria establerta. Aquests autors han renovat els darrers vint anys les bases del que és avui el còmic comercial. Se segueix fent còmic de gènere. Se segueix fent còmic d'espasa i bruixeria, de naus espacials, o el còmic infantil de *Yakari*, per posar un exemple. Però la gran majoria, el gran moviment, els nous autors que entren al mercat i fan coses interessants, ho fan mirant-se aquell grup d'autors dels 90 que des de l'autoedició van canviar les normes del mercat. Avui en dia hi ha una nova generació que ha rebut aquesta herència i que fa la seva feina, que és la de trencar amb la generació anterior. I el que s'està esdevenint és el còmic periodístic.

Quadern – Què és el còmic periodístic?

EFA – El còmic periodístic comença a la frontera entre el còmic autobiogràfic i alguna altra cosa que té a veure amb la «situació personal» de l'autor. Per exemple, un tio que ha estat un any i mig treballant a Corea del Nord —seria *Pyong-Yang*, per exemple, de Guy Delisle—. Què fa aquest autor? M'està explicant una experiència viscuda però també com és el país. És un tio que ha tingut l'oportunitat d'estar allà i m'explica el país. Evidentment, tot és a través del filtre de la seva opinió i, per tant, periodístic al 100% no ho és. Però sí que obre noves portes. Són com «bolets» que van apareixent a tot arreu. Als Estats Units ja feia temps que Joe Sacco publicava reportatges en forma de còmic, ell és justament periodista, i en els seus llibres explica els conflictes de Palestina o de la guerra de Bòsnia.

Imatge: Philémon, text i dibuix de Fred.

Tot això va sumant fins al punt que hi ha un gènere que està allà, i encara no té nom. Una mica com l'aparició del *New Journalism* als anys 60; de la contracultura al reconeixement de tot el gremi.

Quadern – Tota aquesta nova generació d'autors que descrius, com treballa?

EFA – Recordo una conversa que vaig sentir en un festival entre Olivier Jouvray, Kris, Silvain Ricard i uns altres autors. Venien a dir el següent: En primer lloc, estem farts d'editors, volem muntar la nostra estructura, passem d'intermediaris. En segon lloc, que no volien fer una editorial, sinó una revista on l'autor estigués ben tractat. En tercer lloc, que seria una revista de reportatges, cròniques, documentals, etcètera, etcètera. Agafen periodistes i dibuixants o, a vegades, guionistes i dibuixants i els posen a treballar junts. Per exemple, sobre el funcionament de la indústria del gas, o seguien un pagès que sortia de l'escola de pagesos a França i s'havia d'enfrontar amb el món rural francès. A partir d'aquí, poden denunciar com funciona de malament la màfia del repartiment de terres a França. El resultat és *La Revue Dessinée*, la «revista dibuixada»: una revista gruixuda, ben editada i que surt quatre cops l'any. S'estan fent moltes altres coses. A Lyon hi ha una associació d'autors de còmic que edita una revista mensual de 12 pàgines i fan coses de gran interès local: una anècdota històrica, les vivències i els problemes d'una família, d'un carrer o d'un barri. En aquest cas, es van trobar que empreses i administracions els van anar a veure. Mira, per exemple, van treballar per a l'exèrcit. Es veu que l'exèrcit tenia un programa de prevenció de riscos ambientals, i els van dir: «ho hem intentat comunicar, però és impossible, és massa complex». Van fer un còmic i va funcionar, potser perquè s'adrecen a un públic determinat. O perquè és més fàcil i directe comunicar a través del còmic. I això estaria bé portar-ho aquí d'alguna manera; però per a això cal explicar abans què és el còmic, o fins i tot què són la il·lustració i el dibuix. Per això des de Bafarada de moment fem coses lúdiques de cara al carrer, com el combat de dibuixants, el *pictobirra*; és a dir, coses que poden cridar l'atenció a la gent. Perquè, repeteixo, vivim en una ciutat amb molta tradició. Hi som nosaltres, també hi ha un grup que es diu Dibuixant Sabadell, que és un grup de gent que queden llibreta en mà, tal dia a la plaça Granados, i fan *urban sketching*. Queden un dia de tardor i un porta les aquarel·les, l'altre només un llapis... I quan acaben, ho estenen tot a terra i ho comenten. Té un fort component de pràctica social també.

Quadern – I vosaltres, el col·lectiu Bafarada, què feu i des de quan?

EFA – Nosaltres vam començar a trobar-nos amb vocació de col·lectiu fa un any, més o menys. Volíem fer coses de caire lúdic per començar, a poc a poc, en llocs públics, i a la nostra societat el bar és quasi més públic que el carrer. I quan va començar a sonar una mica el que estàvem prenent, a Belles Arts se'n van assabentar. I llavors, és clar, és el món acadèmic, com el mateix nom indica, i en un principi el còmic no en formava part. Però finalment ens diuen que volen una exposició nostra, i per Festa Major! I ens vam mirar i vam dir: fem-ho. Hi ha prou autoria de qualitat a Sabadell com per fer una expo amb cara i ulls i, alhora, de cara a nosaltres, era una manera de reivindicar-nos. I pel que sabem, hi ha passat molta gent. Val a dir, també, que nosaltres no hem parat de moure'ns: no només hem penjat els quadres i ens hem espatrat. Cada setmana hi havia xerrades o combats de dibuix; o tallers per a nens,

Imatge: *Maus*, text i dibuix d'Art Spiegelman.

tallers per a adults, un mural en viu, hi havia sempre alguna actuació a la porta. I amb això, doncs, podem començar a muntar un dossier que ens serveixi, per organitzar futures accions a la ciutat.

Quadern – Com expliques aquest talent a Sabadell? Per què aquí hi ha noms que venen molt al mercat francès, que publiquen als Estats Units, que estan traduïts... Com s'explica que Sabadell sigui un nom conegut en el mapamundi del còmic?

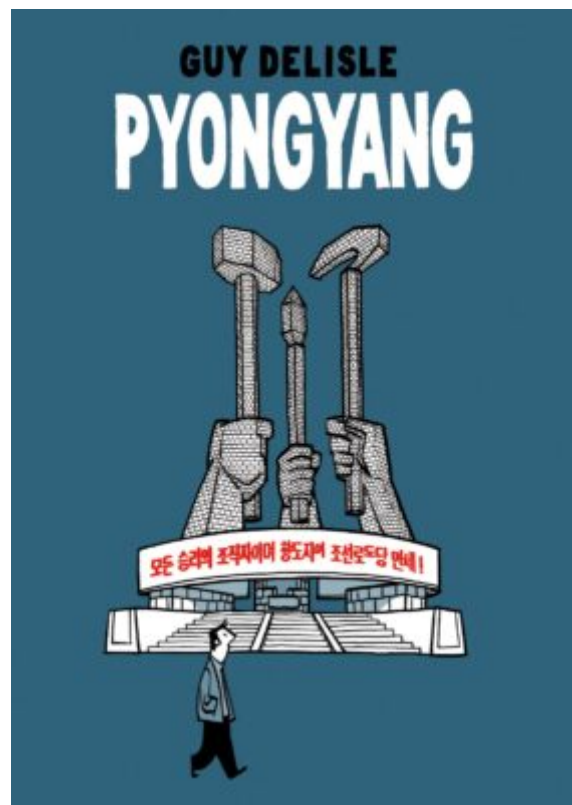
EFA – Segurament és feina de l'historiador investigar aquest fenomen. La meua teoria, però, és que a finals del segle XIX hi ha tot un programa dels industrials de Sabadell per educar els obrers. Hi ha un avantprojecte que donarà lloc a l'Escola Industrial amb aquesta idea d'educar l'obrer, primer perquè faci millor la feina, i segon per evitar que després vagi a la taverna a escoltar segons quins discursos. Amb tot això s'acaba fent l'Escola Industrial. I quan encara era a l'edifici modernista, allò que va ser durant un temps la biblioteca de la Caixa, allà hi havia una sala de dibuix amb finestres grossos, caps de guix, animals dissecats, taulells, cavallets, etcètera, tot allò per educar els obrers. Ho he vist en fotos: jo no he vist una aula de dibuix així en totes les escoles d'art que he trepitjat. Ni tan gran, ni tan completa, ni tan il·luminada, ni tan dignificada. Després hi ha el teixit associatiu propi d'una ciutat obrera, les societats corals i coses com aquestes, o les escoles populars. Un altre element a tenir en compte és el disseny industrial i els *delineants*, com en deien abans; i les cosidores, que havien de saber dissenyar patrons i, per tant, havien de tenir nocions de dibuix. Ara bé, gent que hagi treballat directament el còmic han estat pocs. En Jaume Mainou, per exemple, que feia el mateix que nosaltres ara: ell anava a vendre el seu treball a l'estranger, no treballava per a aquí. Un altre exemple seria el d'en Carlos Hierro «IRON», que va ser un dels grans noms del Makoki i el Víbora a principis dels 90. Tenim il·lustradors com el Salvador Fabà, que feia sobretot portades de llibres.

Quadern – Com és la situació ara? La teva, per exemple. Explica'ns la teva trajectòria.

EFA – Jo vaig tenir la sort de començar a voler treure el cap en el món professional del còmic en el moment de la democratització d'Internet. Abans era molt difícil trobar material que no fossin superherois o *Mortadelos*. Esperaves un saló, anaves a cercar a botigues d'importació. I, per tant, els referents eren limitats. Avui en dia, un xaval amb vint-i-pocs anys, quan comença, ja s'ha «xupat» tot tipus d'influències de tot el món. Però el que encara no ha canviat és que, si volen viure d'això, hauran de sortir a l'estranger. És veritat que ara cal *menys*, però això ho discuteixo amb la nova generació perquè trobo que són poc

Imatge: Aproximativament, text i dibuix de Lewis Trondheim.

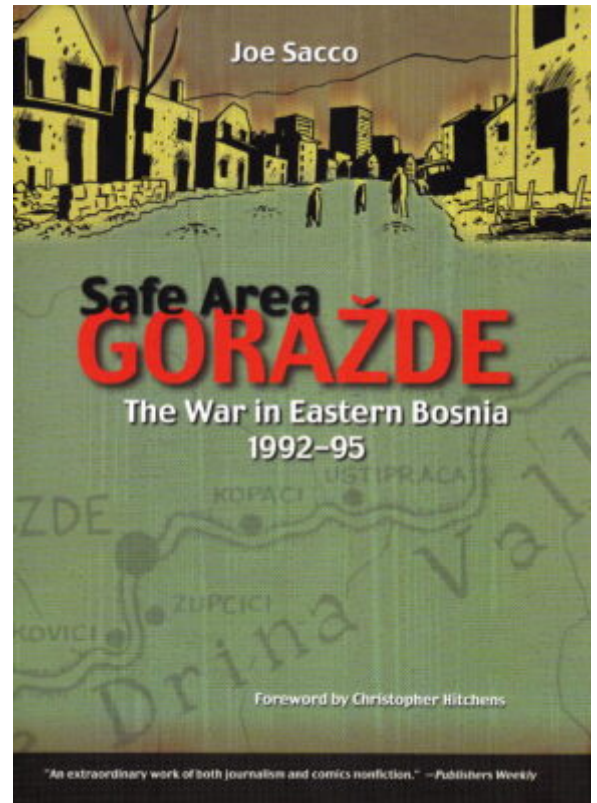
Imatge: Pyong Yang, text i dibuix de Guy Delisle.

donats a sortir en persona. Abans era inevitable. Si jo volia vendre algun projecte havia d'anar a fires franceses i sí, l'*email* marca un abans i un després, però sempre és millor ser-hi en persona a l'hora de negociar. Per tant, cal anar a fires i a conèixer els editors.

Quadern – La pressió del mercat és molt forta sobre el dibuixant?

EFA – És clar, com qualsevol mercat, el del còmic també funciona segons les lleis de l'oferta i la demanda, per la competitivitat. Si vols existir has d'estar sempre present, intentar tenir un bon ritme de novetats a la vegada que procures tenir contents els editors i els lectors. És clau per a la supervivència comprendre com funciona el medi on et mous, en aquest cas el món editorial especialitzat en el còmic. Saber a quin editor presentar el teu projecte de llibre, triar el format més adequat, o simplement adaptar-te als formats i convencions que ja estan establerts. A vegades l'autor novell busca la llibertat artística total sense entendre que aquesta llibertat realment no existeix. I que allò que entenem com a *formateig* podem utilitzar-ho al nostre favor. No només per facilitar l'accés de la nostra obra al lector sinó per a la mateixa creació artística. Sempre explico que crear és triar, i poso un exemple que no és meu ni recordo d'on l'he tret, però que funciona molt bé: imaginem-nos fent dues mil fotos amb el mòbil d'un paisatge irlandès preciós, o intentant treure un parell de fotos artístiques amb una càmera analògica en un lavabo *punk*. En ambdós casos per tenir la foto que volem haurem de triar i eliminar. Simplement, en el segon cas reflexionem molt més abans i en l'altre triem després. Però són les mateixes convencions que ens fan triar, entre milers de fotos després, o d'angles i de focals possibles abans.

Pràcticament sense adonar-nos-en, se'ns ha fet tard. És un dia entre setmana i demà tots treballarem. En Ricard té corda per estona i la gravadora ens adverteix que hem superat l'espai disponible per a l'entrevista. Per aquest motiu i molt a pesar nostre, ho deixem aquí. Amb l'esperança que Sabadell sàpiga reconèixer el treball dels dibuixants i il·lustradors de la ciutat.

Imatge: *Gorazde*, text i dibuix de Joe Sacco.

Imatge: *Énergies extrêmes*, text i dibuix de Sylvain Lapoix.

SÉBASTIEN BAUER I BERNAT LLADÓ

- Sébastien Bauer

França, 1972. Membre del Consell de Redacció des del n°205. Director des del n°209. Professor associat a la Toulouse Business School, ha creat i coordina un programa de creació d'start-ups amb impacte social i mediambiental anomenat Social Innovation and Change. També ensenya filosofia i antropologia del management.

- Bernat Lladó Mas

Sabadell 1978. Geògraf. Interessat en el camp de la història i la cultura geogràfica.

